

Nr 244.

Av herr **Ohlin m. fl.**, om vissa åtgärder för ökande av möjligheterna för studiebegåvade men mindre bemedlade studenter att bedriva högre studier m. m.

Det är ett allmänt accepterat önskemål, att studiebegåvad ungdom skall beredas tillfälle till lämplig utbildning oberoende av vederbörandes ekonomiska resurser. Naturligtvis gäller detta icke blott studier och annan utbildning på mellanstadiet utan även den högre utbildningen vid universitet och högskolor. Under senare år ha statsmakterna också vidtagit en del åtgärder, som beteckna steg i denna riktning, och utredningar i vissa avseenden pågå. De kostnader, som uppstå för den enskilde vid studier efter studentexamen på grund av att dessa studier i regel måste bedrivas på annan ort än hemorten, har man sökt minska genom naturstipendier, som utgå med fri kost och logi till särskilt studiebegåvade, mindre bemedlade studenter. En möjlighet att erhålla lån på fördelaktiga villkor erbjuds dessa genom statens räntefria studielån, ur statens lånefond för universitetsstudier. Vid vissa fackskolor finnas dessutom speciella statliga stipendier. 1941 års befolkningsutredning har föreslagit, att privatpersoners borgensansvar för examinerade akademikers studielån skall kunna ersättas med statlig garanti för lånen. Vidare kan erinras om kanslirådet Wejles pågående utredning angående kommuns möjlighet att anslå medel till stipendier.

De hittills vidtagna hjälpformerna ha dock näppeligen ställt den högre undervisningen inom räckhåll för alla ungdomar med erforderlig förutbildning, oberoende av deras ekonomiska förhållanden. Anslagen till statsstipendier och studielån ha nämligen inte varit så stora, att dessa hjälpformer kunnat utnyttjas av ett större antal studerande. Sålunda torde det belopp på 310 000 kr., som föreslagits för nästa budgetår till naturstipendier, med nuvarande levnadskostnader räcka till knappt 200 stipendiater. Detta framstår som en mycket blygsam siffra, när man betänker att det enligt statistiska centralbyråns uppgifter var 9 861 studerande inskrivna vid universitetet, karolinska institutet och de båda högskolorna i Stockholm och Göteborg under höstterminen 1945.

1945 års riksdag hemställde om en utredning om inrättande av naturstipendier även för studerande vid fackhögskolorna, men chefen för eklelesiastikdepartementet anser sig inte kunna förorda detta för kommande budgetårs vidkommande.

För innevarande budgetår finnes ett investeringsanslag till statens låne-

fond för universitetsstudier på 550 000 kr. Detta föreslås för nästa budgetår höjt till 650 000 kr. Detta belopp framstår dock som ganska ringa jämfört med befolkningsutredningens beräkning, att de högskolestuderandes samlade skuldbörda för närvarande rör sig omkring 35 à 40 milj. kr.

Trots här ovan vidrörda och vissa andra åtgärder som avse att underlätta högre studier för mindre bemedlade studerande medföra sådana studier fortfarande stora kostnader för den enskilde. Om någon därför utan att äga personlig förmögenhet eller underhåll från föräldrar eller andra ägnar sig däråt, ådrager han sig avsevärda studieskulder.

Vid avläggande av följande examina vid Uppsala universitet år 1941 var skuldsumman för skuldsatta män, som avlagt fil. kand. med humanistiska ämnen, 5 400 kr., fil. mag. med humanistiska ämnen 6 600 kr., fil. lic. med humanistiska ämnen 12 200 kr., jur. kand. 7 900 kr., teol. kand. 8 600 kr., med. kand. 5 700 kr. och med. lic. 15 900 kr. Om hela studietiden infallit under en period med nuvarande levnadskostnader skulle säkerligen skuldbeloppen varit ej oväsentligt högre.

En av akademikernas fackorganisationer har verkställt en undersökning av de löner, som examinerade akademiker åtnjuta vid olika tidpunkter efter examen. Efter 1 års anställning efter examen uppgives medelinkomsten vara 340 kr. per månad, efter 3 år 500 kr., efter 5 år 560 kr. och efter 10 år 800 kr. per månad. Dessa siffror äro givetvis inte exakta, men man har anledning antaga, att de giva en viss uppfattning om de faktiska löneförhållandena. Dessa inkomster tillåta uppenbarligen ej en snabb amortering av studielånen. Studiekostnaderna äro så höga och de löner man kan vänta att erhålla efter avlagd examen äro så låga, att man i de flesta fall ej kan förvänta att bli skuldfri förrän ett stort antal år efter examen. Om en mindre bemedlad student fortsätter sina studier, så ställes han efter examen ofta inför valet mellan att fortast möjligt bli fri från studieskulden och att bilda familj. De som välja det senare alternativet anse i många fall, att de — i varje fall under de första åren — inte ha råd att sätta barn till världen.

Dessa förhållanden ha lett till att många studiebegåvade, men mindre bemedlade studenter inte ansett sig böra fortsätta studierna vid de högre utbildningsanstalterna. Man har anledning antaga, att dessa ekonomiska hänsyn bidra till att göra rekryteringen till dessa studier från olika folkgrupper ytterst ojämn. Ojämnheten framgår av olika utredningar, bl. a. av den ovan citerade utredning som verkställdes av statens arbetsmarknadskommission. I relativt ringa utsträckning komma de studerande från mindre bemedlade familjer.

En väg att avhjälpa dylika missförhållanden vore att ordna så att förbättrade löneförmåner utginge till yngre personer med akademisk och högskoleutbildning. Vissa åtgärder i denna riktning föreslås i årets statsverksproposition och andra äro under utredning. Denna fråga skall därför ej här upptagas till behandling. Däremot vilja vi föreslå en utvidgning

av de statliga åtgärder, som syfta till en sänkning av studiekostnaderna. Vi föreslå, att denna fråga göres till föremål för en särskild utredning.

En dylik utredning bör i främsta rummet gälla en sådan vidgad användning av redan befintliga hjälpformer, närmast statsstipendier och statens räntefria studielån, att mindre bemedlade studenter få väsentligt ökade möjligheter till högre studier utan överdriven skuldsättning. Frågan om borttagande av kursavgifter o. d. torde redan vara föremål för universitetsberedningens uppmärksamhet. Vi våga hoppas, att förslag härom icke skola låta länge vänta på sig. Utredningen bör måhända överväga, huruvida i vårt land f. n. förutsättningar finnas för införande av statlig s. k. studielön under utbildningstiden, men det förefaller troligt, att denna fråga bör ställas på framtiden.

Helt allmänt kan vidare sägas om en sådan utrednings grundprinciper, att det är av synnerlig vikt, att vilka hjälpformer som än komma till användning, den enskildes ansvar för en begränsning av studiekostnaderna inte avtrubbas. Man bör också ha i sikte, att det inte uteslutande bör vara de teoretiska studieresultaten som skola få avgöra om vederbörande skall få tillgång till statlig hjälp; hänsyn bör även tagas till uppgifter om den studerandes lämplighet för tillämnat yrke.

Om en utredning i detta syfte tillsattes omedelbart, skulle den kunna samordnas med universitetsberedningens arbete beträffande den högre undervisningens organisation m. m. I följd tillsattes 1945 års akademikerutredning, som har i uppdrag att utreda storleken av akademikernas skuldbörda och därmed sammanhängande frågor. Akademikerutredningen lär inom kort ha samlat det erforderliga materialet härför och ämnar sedan omedelbart påbörja bearbetningen av detta. Det vore säkerligen av värde om ett visst samarbete etablerades mellan akademikerutredningen och den här föreslagna utredningen. Därvid skulle överläggningar kunna äga rum om de frågeställningar, som ha gemensamt intresse för båda utredningarna. Detta skulle vara av vikt, inte minst med tanke på att akademikerutredningens material är av den omfattningen att det inte, enligt uppgift, lämpligen kan eller bör bearbetas i sin helhet.

De hjälpåtgärder, som den föreslagna utredningen eventuellt kan giva anledning till, kunna inte få några verkningar förrän om en tid, och därför är det av vikt att tillfälligt förbättra de mindre bemedlades möjligheter att bedriva högre studier. Av det skälet torde ökade anslag till såväl statsstipendier som statens lånefond för universitetsstudier vara berättigade.

I statsverkspropositionens åttonde huvudtitel, punkt 97, föreslås ett reservationsanslag på 310 000 kr. till naturastipendier vid universiteten och vissa nöjskolor, vilket innebär en höjning från innevarande budgetår med omkring 30 %. Denna höjning har föreslagits av universitetskanslern med motivering att levnadskostnaderna stigit med minst denna procent-sats sedan riksdagen 1937 fastställde anslaget i fråga. En ytterligare höj-

ning av detta anslag synes på ovan anförda grunder vara välmotiverad. Därför föreslås, att riksdagen för budgetåret 1946/47 måtte bevilja ett reservationsanslag till naturastipendier med 500 000 kr.

Som framgått av det anförda, borde statens lånefond för universitetsstudier utökas, så att den kunde täcka en större del än hittills av akademikernas studielån. En ytterligare höjning av investeringsanslaget till statens lånefond för universitetsstudier är därför nödvändig, förslagsvis till 750 000 kr.

Med stöd av det anförda hemställs,

dels att riksdagen måtte hemställa hos Kungl. Maj:t om en utredning med uppgift att framlägga förslag som kan öka möjligheterna för studiebegåvade men mindre bemedlade studenter att bedriva högre studier,

dels att riksdagen måtte besluta ett reservationsanslag till naturastipendier för budgetåret 1946/47 med 500 000 kr.,

dels att riksdagen måtte besluta ett investeringsanslag till statens lånefond för universitetsstudier med 750 000 kr. för budgetåret 1946/47.

Stockholm den 22 januari 1946.

Bertil Ohlin.

Gust. Mosesson.

A. Danielsson.

Filip Kristensson.

Edvin Jacobsson
i Igelsbo.

And. Stjärne.
